

УДК 728.51(477-25) «18/19»

Тарас Ширяєв*старший викладач НАОМА, кандидат архітектури*

Тенденції формування системи класифікації київських готелів XIX – початку XX ст. за рівнем комфорту

Анотація. У статті розглянуто витоки та тенденції формування класифікаційної структури київських готелів за рівнем комфорту. На основі джерел інформації, виданих до 1917 року, зроблений систематичний аналіз за трьома періодами історичного розвитку готельного господарства міста та визначена класифікація за рівнем комфорту київських готелів і мебльованих кімнат упродовж другої половини XIX – початку XX ст.

Ключові слова: класифікація, рівень комфорту, Київ, готель, розряд, етапи формування, джерела інформації.

Постановка проблеми. Класифікація досліджуваних готелів за рівнем їхнього комфорту, є головним елементом структуризації міського готельного господарства та мабуть єдиним наявним показником, за яким подорожуючі обирають своє місце проживання у незнайомій місцевості. Саме відповідність заявленому рівню комфорту забезпечує готелям і хорошу рекламу, і коло постійних клієнтів, що, безперечно, сприяє прибутковості закладів, формуючи таким чином один з головних принципів економічної доцільності їхнього функціонування, коли ціна дорівнює якості послуг.

Якщо система визначення категорії комфорту сучасних закладів, що надають готельні послуги чітко визначена та стандартизована, то в період формування готельного господарства Києва – у другій половині XIX ст. подібних критеріїв оцінки не існувало, а класифікація готелів за рівнем комфорту здійснювалася повністю на розсуд самих власників готелів. Брак інформації про початковий етап розвитку міського готельного господарства в архівних джерелах не дозволяє повною мірою дослідити еволюцію формування та історію виникнення системи класифікації київських готелів за рівнем комфорту й виявити зміни, які відбувалися упродовж 1850–1916 рр. у класифікаційній системі готельного господарства міста.

Актуальність дослідження полягає у висвітленні теми, яка на сьогодні не була предметом дослідження у наукових працях та публікаціях; результат дослідження має дати поштовх для поглибленого вивчення та аналізу розвитку готельного господарства Києва даного історичного періоду.

Мета дослідження – визначити історичні передумови та тенденції формування системи класифікації київських готелів за рівнем комфорту, а також узагальнений список готелів та мебльованих кімнат за період 1850–1916 рр. на основі джерел інформації, виданих до 1917 року.

Аналіз досліджень та публікацій. Тема готельного господарства Києва XX – початку XX ст. в аспекті аналізу архітектурної (стилістичної, типологічної, функціональної тощо) та класифікаційної складових досі залишалися поза увагою дослідників та ніколи не була предметом наукових досліджень.

Серед робіт, які торкаються аналізу історико-архітектурної спадщини означеного нами історичного періоду, слід виділити праці О. Рогожнікової [1] та Н. Мержієвської [2], в яких йдеться про пристосування сучасної готельної функції в міських історичних будинках, зокрема і в будівлях колишніх готелів.

Численнішими є наукові праці, в яких розглядаються характерні стилістичні риси, притаманні київській забудові XIX – початку XX ст. та проаналізовані принципи формування архітектури Києва досліджуваного історичного періоду. Серед них слід виділити роботи: А. Беломесяцева [3], І. Врони [4], К. Третьяка [5], Г. Шевцової [6], В. Ясієвич [7], а також монографічні праці В. Чепелика, В. Ковалінського, Г. Лукомського та А. Матушевича.

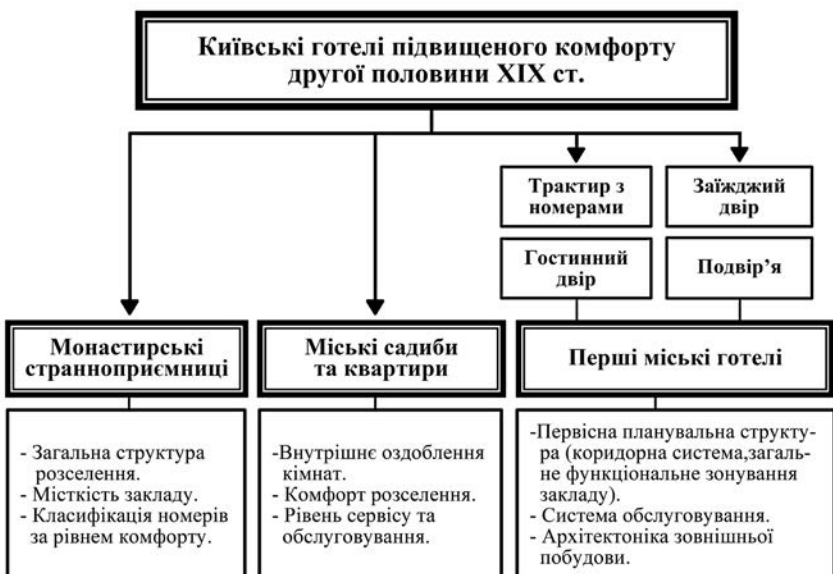
Питанням методики архітектурного проектування готелів присвятили свої роботи сучасні дослідники: Л. Брідня, М. Дьомін, В. Єжов, О. Ковальська, О. Карасьова, Ю. Лисенка, О. Рогожнікова, А. Ольхова та інші.

Зв'язок авторського доробку з важливими науковими та практичними завданнями. Виконана стаття є складовою частиною досліджень, що проводяться в рамках науково-дослідницької тематики кафедри архітектурного проектування Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури й відповідає завданням національної політики збереження та охорони культурної спадщини, а саме – основним положенням Закону України «Про охорону культурної спадщини» від 08 червня 2000 року № 1805-III.

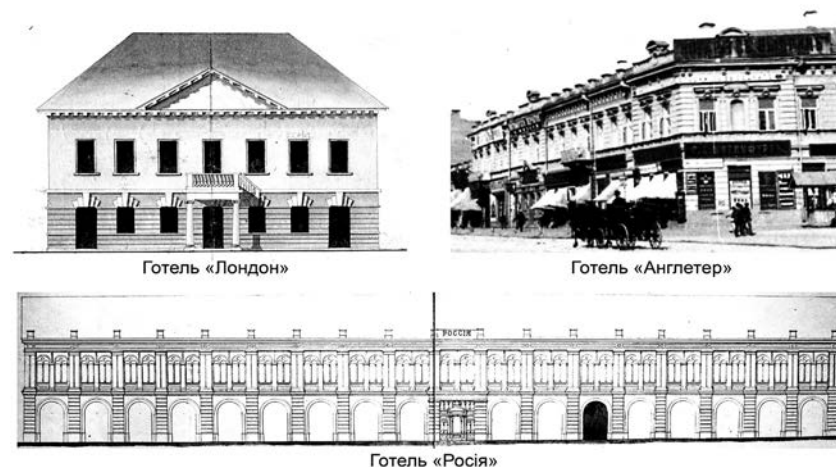
Виклад основного матеріалу. Структурне розширення готельного господарства Києва розпочалося у першій половині XIX ст., коли потроху з'являються підприємства, які відрізняються одне від одного певними функціональними ознаками. Це стосувалося насамперед специфіки прийому гостей різних суспільних прошарків (богомольців, транзитних подорожуючих, туристів, ділових людей, комерсантів тощо) (іл. 1). На початку XIX ст. ще не існувало такого поняття, як туристична подорож. Зазвичай у місто приїжджали з якоюсь конкретною метою – в комерційних чи релігійних справах. Транзитних пасажирів, які зупинялися на ночівлю, також було не надто багато. Транспортне сполучення між містами залишалось доволі примітивним (гужовий транспорт), а дороги перебували в жалюгідному стані. Поїздки були такими некомфортними, тривалими та виснажливими, що люди без крайньої необхідності намагалися не виїжджати з рідного міста. Саме підприємства, які на початку XIX ст. сформували окремі групи, орієнтуючись на обслуговування певних, доволі вузьких кіл подорожуючих і стали в подальшому

Іл. 1. Класифікація київських закладів готельного господарства за метою подорожі та статками подорожуючих. Початок XIX ст.

Іл. 2. Аналіз готельного господарства Києва першої половини XIX як архетип готелів підвищеного комфорту

Іл. 3. Перші професійні готелі Києва. Перша пол. XIX ст.

справжнім архетипом професійних готелів Києва другої половини XIX ст. Цікаво, що кожен з них своїм «індивідуальним» чином залишив «спогад» та вплинув на подальше формування і розвиток нового типу споруди в готельному господарстві міста – готелів підвищеного комфорту (іл. 2).

Лише у 40-х роках XIX ст. почали з'являтися перші дійсно «професійні» готелі, які своєю функціонально-планувальною структурою нагадували сучасні: «Лондон» (на Московській вулиці), «Зелений трактир» (на Хрещатику біля Бессарабки), трішки згодом – «Англетер» (на Хрещатику) та «Росія» (на Хрещатицькій площі) (іл. 3).

Незважаючи на поступовий розвиток готельного господарства міста, диференційна складова київських готелів за рівнем їхнього комфорту майже не еволюціонувала. Це було пов'язане з тим, що в Російській імперії не існувало спеціалізованої та методичної літератури, за якою проектувалися та споруджувалися готелі, а, отже, не було й чітких правил їхньої структуризації. Проведений аналіз засвідчує, що головні параметри часто змінювалися та не мали визначених меж фіксації.

З проблемою введення у вжиток сталого алгоритму визначення системи класифікації готелів за рівнем їхнього комфорту Київ вперше зіткнувся у 70-х рр. XIX ст., коли в часи першого будівельного буму у місті почали стрімко з'являтися готелі, котрі доволі сильно (за різними параметрами: місткістю, планувальною інфраструктурою, оздобленням тощо) відрізнялися один від одного. Збільшення кількості готелів призвело до нагальної необхідності мати структуру визначення рівня комфорту готелів для зручності приїжджих, а також фіскальних служб, які б накладали на підприємства торгівлі різні податкові збори [8, 9].

Приблизно наприкінці 50-х рр. ХХ ст., за прикладом Москви та Петербурга, в Києві було запроваджено французьку систему класифікації міських готелів, яка складалася з чотирьох рівнів: готелі першого порядку (*hotels de premier ordre*), готелі другого порядку (*hotels de deuxieme ordre*), маленькі готелі (*petits hôtels*) та мебльовані кімнати чи мебльовані будинки (*chambres garnies*). У російській інтерпретації ця класифікація виглядала наступним чином: першокласні (першорозрядні) готелі, другокласні готелі, третьорозрядні готелі та мебльовані кімнати (чи номери для приїжджих).

Слід зауважити, що в деяких випадках зі списків зникали третьорозрядні готелі, перетворюючи класифікаційний реєстр на звичайне розділення закладів готельного господарства між готелями та мебльованими кімнатами, загальні відмінності між якими були сформульовані Вацлавом Чеховським (*Chiechowski*) у 1901 р. «Ці заклади розділяються на дві категорії: готелі – мають усю необхідну інфраструктуру (наприклад ресторан), та мебльовані кімнати, які не мали такої інфраструктури» [10]. Однак варто зазначити, що подібний принцип визначення постійно порушувався різними авторами, а деякі готелі чи мебльовані кімнати, за бажанням видавця, «пересувалися» між категоріями.

До 70-х рр. ХІХ ст. у друкованих виданнях з'являлися лише коротенькі рекламні описи готелів чи їхній загальний перелік, а системна класифікація взагалі не проводилася. Ймовірна причина такої ситуації у Києві на той час – мала кількість готелів (1849 р. – лише 6 готелів, 1855 р. – 7, 1859 р. – 10), водночас рівень обслуговування в них був однаково посереднім. Тому й розподіляти за рівнем комфорту такі готелі не було потреби, достатньо було невеликої згадки та відомостей про вартість номера й обслуговування.

Так, наприклад, у відомій книжці «Опис Києва» М. В. Закревського у 1868 р. подано перелік десяти київських готелів у різних частинах міста з урахуванням вартості добового проживання та невеликим описом послуг, але без жодного натяку на систематизацію за будь-якою ознакою [11].

Перша згадка класифікаційного розподілу готелів датується 1869 роком, коли в газеті «Паровоз» в «об'яві Києво-Курської залізниці» існуючі київські готелі були розподілені на три класи: перший, другий та третій [12].

З цією публікацією пов'язані два цікавих факти. По-перше, знаменно, що класифікацією київських готелів розпочалася саме реклама Києво-Курської залізниці, адже відкриття у 1870 р. залізничного сполучення між Москвою та Одесою у декілька разів збільшило вантажопотік, а також сприяло неймовірному збільшенню подорожуючих до Києва туристів і комерсантів. Саме з 1870 року розпочалося «масове» будівництво готелів у місті і зростання їхньої кількості.

По-друге, ця стаття – перша, де класифікація готелів ґрунтується на слові «клас» (першого класу, другого, третього). Цілком зрозуміло, що за відсутності ustalених термінів, редактори, котрі подавали рекламу до газети, вжили визначення, які були притаманні до більш знайомого для них залізничного

транспорту, де існували вагони, салони та зали очікування на вокзалах: першого, другого та третього класів.

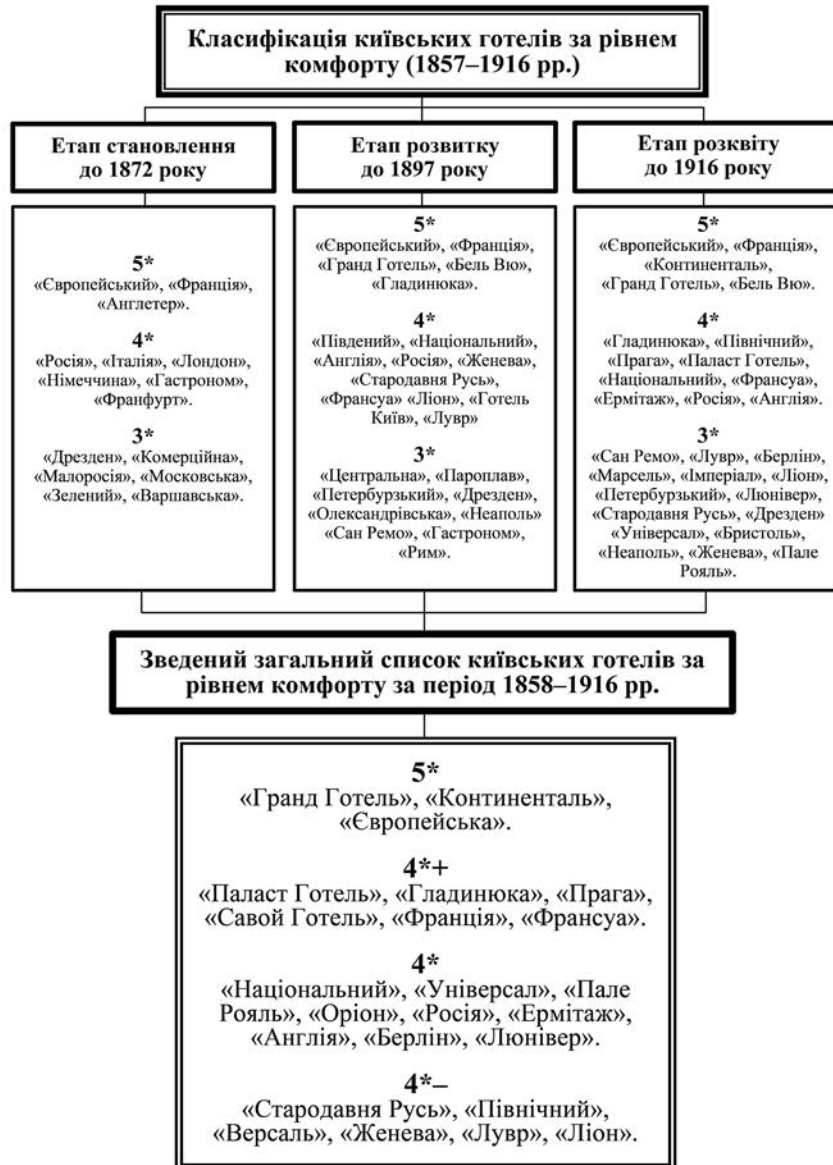
Існування невизначеності у формулюваннях доводить також і той факт, що менше ніж за рік у тій же газеті було надруковано «Короткий практичний путівник по Києву на 1870 р.», де замість визначення класів, фігурує – розряд, а готелі розсортовані за двома категоріями: першорозрядні та другорозрядні заклади. Також у цій публікації третій клас був замінений згадкою про приватні квартири, як провісники мебльованих кімнат [13]. Слово «розряд» вживалося в офіційних документах щодо систематизації «питних» закладів (готелів та ресторанів) за величиною сплати акцизних зборів до міського доходу та державної скарбниці [14].

Ще один приклад довільного трактування класифікаційної термінології знаходимо у публікації за 1904 рік у «Київській газеті»: «У готелі «Сербія» на Безаківській вулиці, готель цей з другорядних...» [15]. Незрозумілим є формулювання «другорядний» («второстепенный»), оскільки готель «Сербія» ніколи не був помітний не лише у списках готелів другого розряду (4*), але й навіть третього (3*). За новітньою класифікацією він радше належав до підприємств 1* чи 2* (хостели чи готелі з низьким рівнем комфорту), типові мебльовані кімнати для найменш забезпечених верств населення. Отже, формулювання «другорядний» означало не буквальне визначення рівня комфорту закладу, а причетність до якоїсь загальної групи низькосортних готельних закладів, які знаходилися в Києві (в основному на околицях міста) у доволі великій кількості.

Наступна хвиля публікацій датована дев'яностими роками ХІХ – початком ХХ ст., коли у Києві почали масово друкуватися різні довідники та путівники. Цей період співпадає з другим етапом будівельної лихоманки та остаточною забудовою Хрещатика. Саме тоді до систематизації готелів вперше офіційно почали додавати мебльовані кімнати, а сам перелік готелів, які входили до класифікаційних таблиць, перетнув позначку у 25 закладів.

Особливо багатим на інформацію виявився період 1898–1916 рр., коли щорічно почали виходити різноманітні довідники на кшталт «Увесь Київ». Саме тоді готельне господарство міста вже остаточно сформувалося й розбіжності торкалися, в основному, питання включення до того чи іншого переліку новозбудованих готелів, а загальна кількість об'єктів готельного господарства становила від 100 до 120 закладів.

Спираючись тільки на джерельну базу, видану до 1917 року, проведений комплексний аналіз більш ніж 70 примірників історичної літератури (довідники, путівники тощо), в яких згадувалась хоча б якась готельна класифікація, було складено зведений реєстр і вибудована структура приналежності готелів до різних класифікаційних рівнів упродовж 1850–1916 рр. Для зручності сприйняття, у подальшій систематизації в статті буде використовуватися сучасна

Іл. 4. Класифікація київських готелів за рівнем комфорту. 1857–1916

система визначення готелів за рівнем комфорту: 5*, 4* та 3* відповідно (іл. 4).

Увесь період нашого дослідження можна розділити на три головних етапи, які за часом співпадають з загальними етапами еволюції готельного господарства міста. Таким чином, нами виділено:

- етап становлення (до 1872 року);
- етап розвитку (до 1897 року);
- етап розквіту (до 1916 року).

Кожен з них мав свої індивідуальні особливості в різних аспектах розвитку, і спирався на тогочасні еволюційні досягнення у технічному та суспільному плані, тому аналітичні порівняння між ними в загальному контексті можуть бути суто умовними та здійснені з урахуванням наявних часових відмінностей.

Етап становлення готельного господарства Києва характеризується наявністю готелів, з яких починалося готельне господарство міста, але з різних причин вони припинили своє існування. Наприклад, готель «Зелений», де свого часу проживав Т. Г. Шевченко, було розібрано, «Люнівер» – зазнав перебудови, а готель «Англетер» хоча й продовжив своє існування, однак до 70-х рр. ХХ ст. настільки «втратив престиж», що перестав потрапляти до списків навіть тризіркових готелів, понизившись у класі до рівня трактиру з номерами. Класифікація київських готелів до 1872 р. виглядає так:

- 5* – «Європейський», «Hotel de France»;
- 4* – «Англетер» «Італія», «Німеччина», «Франкфурт», «Гастроном», «Росія», «Люнівер»;
- 3* – «Комерційний», «Малоросія», «Московський», «Варшавський», «Зелений», «Дрезден».

Етап становлення готельного господарства Києва виявився найменше вивченим, оскільки документальних матеріалів, як архівних, так і публіцистичних, залишилося обмаль, що, звісно, позначилося на якості здійсненої систематизації. Наприклад, визначення рівня комфорту не відображало реальної картини,

Іл. 5. Готель «Європейський». Арх. О. Беретті. 1858

а базувалося виключно на цінкових пропозиціях та особистих уподобаннях авторів публікацій, що давало суттєві похибки. Поруч з такими солідними і новозбудованими готелями, як «Європейський» (іл. 5) та «Hotel de France», діяв «Англетер», який, до їхньої появи, вважався найкращим, однак вже навіть на початок 60-х рр. ХІХ ст. не відповідав заявленому статусу.

Іл. 6. «Гранд-готель». Арх. М. Іконніков. 1872

Іл. 7. Готель «Франція». Арх. В. Ніколаєв. 1873

Іл. 8. Готель «Савой». Арх. В. Ніколаєв. 1873

Другий – етап розвитку (1872–1897 рр.), – запам'ятовся першою хвилею будівельного буму та появою у місті залізниці, що позитивно вплинуло на розвиток готельного господарства Києва. Збільшення кількості прибулих дозволило реформувати готельне господарство в цілому. Чисельність готелів та мебльованих кімнат наблизилась до вісімдесяти, що давало змогу більш структурно проаналізувати ринок готельних послуг, а саме:

5* – «Європейський», «Франція» (перебудований «Hotel de France»), «Гранд-Готель», «Гладиноука», «Бель-Вю»;

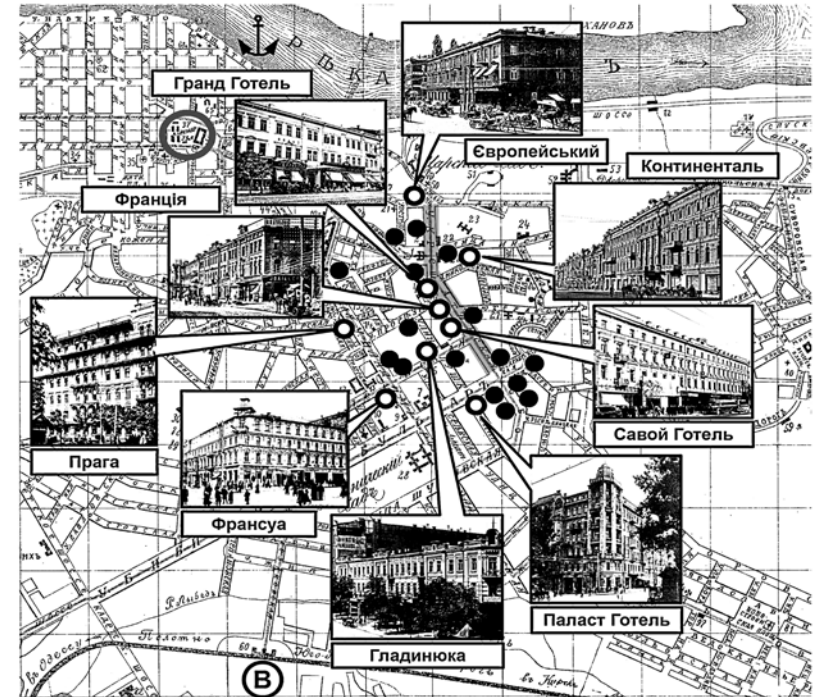
4* – «Англія», «Національний», «Росія», «Готель Київ», «Лувр», «Женева», «Франсуа», «Стародавня Русь», «Ліон», «Південний»;

3* – «Центральний», «Петербурзький», «Пароплав», «Дрезден», «Неаполь», «Олександрівський», «Римський», «Гастроном»;

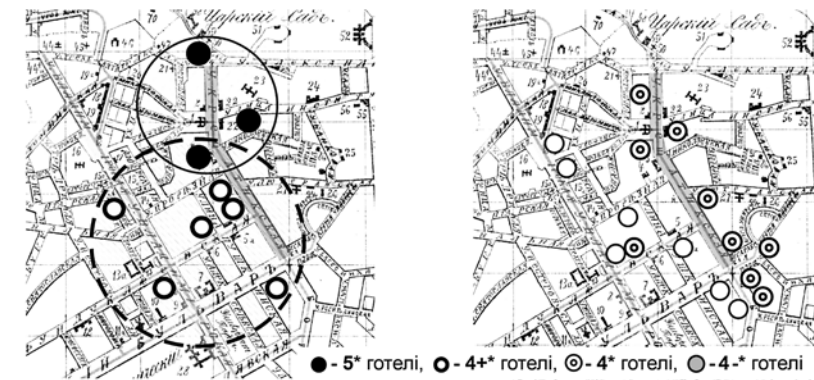
м/к – «Чарнецького», «Львівської», «Північні», «Сан Ремо», «Кане», «Італія».

Як бачимо, до вже існуючого першокласного готелю «Європейський», додалися «Гранд Готель» (іл. 6), «Франція» (іл. 7) та «Бель Вю» (іл. 8). Виник новий прошарок готелів, які за рівнем сервісу наближались до вищезгаданих: «Великий Національний» та «Франсуа», а в деяких інформаційних джерелах вони навіть потрапляли до списку п'ятизіркових.

У класифікації з'являється нова позиція для визначення окремої групи закладів готельного господарства – мебльовані кімнати, які доволі успішно конкурували з готелями, надаючи послуги за «оптовим цінами», коли номери здавалися на досить тривалий час (місяць і більше).

● - Контрактний ярмарок   ⚓ - Річковий порт   ■ - Хрещатик   B - Залізничний вокзал

Іл. 9. Розташування на мапі Києва готелів підвищеного комфорту. Початок ХХ ст.

Етап розквіту готельного господарства Києва характеризується зростанням кількості зареєстрованих готелів та мебльованих кімнат: їхня чисельність досягла позначки – 120 (на 1916 р.). Однак, слід зазначити, що різке збільшення кількості закладів готельного господарства міста (на 50%), відбувалося в основному за рахунок відкриття мебльованих кімнат і мебльованих будинків, а також готелів з невисоким рівнем комфорту, які в офіційних документах значилися як мебльовані будинки, а не як готелі. Так, наприклад, за статистичними даними за 1904 рік, зі 121 закладу, що надавали притулок подорожнім, тільки 26 належали до «професійних» готелів, інші – класифікувалися як мебльовані кімнати [16].

Варто зауважити, що будівництво готелів підвищеного комфорту сприяло збільшенню цих показників (іл. 9). За двадцять років (1897–1916 рр.) було споруджено вісім нових готелів підвищеного комфорту: «Континенталь» (1897 р.), «Марсель» (1897 р.), «Пале Рояль» (1900 р.), «Оріон» (1901 р.), «Ермітаж» (1903 р.), «Універсал» (1904 р.), «Берлін» (1904 р.) та «Паласт Готель» (1912 р.). Також звернемо увагу, що готель «Прага» у 1913 р. було добудовано до шести поверхів, а це дозволило йому за рівнем комфорту відразу піднятися на сходинку вище: з категорії мебльованих кімнат до 4* готелів.

Висновки. Отже, в результаті проведеного нами дослідження, отримуємо наступну картину градації готельного господарства Києва ХІХ – початку ХХ ст.:

5* – «Європейський», «Гранд Готель», «Континенталь», «Франція» та «Савой Готель» (колишній «Бель Вю»);

4* – «Гладинока», «Прага», «Національний», «Франсуа», «Паласт Готель», «Ермітаж», «Англія», «Північний», «Росія»;

3* – «Сан Ремо», «Лувр», «Марсель», «Імперіал», «Оріон», «Петербурзький», «Стародавня Русь», «Люнівер», «Берлін», «Універсал», «Пале Рояль», «Люон», «Дрезден», «Женева», «Неаполь», «Бристоль»;

м/к – «Італія», «Кане», «Познякова», «Іваницького», «Ільїнської», «Люон д'Ор», «Південь», «Гастроном», «Флоренція», «Інтернаціонал», «Дагмар», «Лисіна», «Саксонія», «Невська», «Рим».

Здійснений комплексний аналіз історичних джерел інформації, виявив головну особливість даного періоду формування київських готелів, суть якої у повній невизначеності та заплутаності класифікаційної системи готельного господарства міста ХІХ – початку ХХ ст. Дослідження дало можливість чіткіше сформулювати структурування цих закладів за рівнем комфорту на різних історичних етапах, визначити їхню загальну кількість у класифікаційних списках, а також дослідити зміни, які відбувалися упродовж майже сімдесяти років (1850–1916 рр.) у міському готельному господарстві за наявними джерелами інформації, виданими до 1917 року.

1. Рогожнікова Е. Е. Архитектура гостиниц малой вместимости в условиях реконструкции исторических городов Украины: дис. канд. архит.: 18.00.02 / Елена Евгеньевна Рогожнікова; КиевЗНИИЭП. – Киев : [б.и.], 1992. – 184 с.: – Библиогр.: С. 127–131. – б/ц.

2. Мержієвська Н. Ю. Архітектурно-планувальна реорганізація готелів 4–5 зрік в історичних будівлях центра міста (на прикладі міста Одеса): дис. канд. архит.: 18.00.02 / Мержієвська Наталія Юрїївна; Київ. Нац. ун-т. буд-ва і архіт. – Київ : КНУБА, 2013. – 204 с.: Іл. – Бібліогр.: С. 178–192. – б/ц.

3. Беломесяцев А. Б. Теоретико-методологічні передумови та реалії архітектурної практики Києва кінця ХІХ – початку ХХ століття: дис. канд. арх.: 18.00.01 / Андрій Борисович Беломесяцев; Харків, Харківський держ. техн. ун-т. буд-ва і архіт. – Харків : ХДТУБА, 2003. – 176 с.: іл. – Бібліогр.: С. 139–153.

4. Врона И. И. Предреволюционная архитектура Украины (конец ХІХ – начало ХХ ст.): дис. канд. искусствоведения / Врона Иван Иванович – Киев : Ин-т искусствознания, фольклора и этнографии, 1946. – 224 с.

5. Третьяк К. О. Історія забудови та архітектури Києва наприкінці ХІХ – початку ХХ століть : дис. канд. іст. наук : 07.00.01 / Третьяк Кирило Олегович – Київський ун-т ім. Тараса Шевченка, – Київ : КНУ, 1999. – 178 с.: іл. – Бібліогр.: С. 179–190.

6. Шевцова Г. В. Архітектурно-просторові особливості формування вулиці Хрещатик в Києві (ХІХ–ХХ ст.): дис. канд. арх. наук : 18.00.01 / Галина Вікторівна Шевцова; Київ, Нац. акад. образотвор. мист. і архіт. – Київ: НАОМА, 2002. – 192 с.: іл. – Бібліогр.: С. 133–143. – б/ц.

7. Ясиевич В. Е. Архитектура Украины конца ХІХ – начала ХХ века: Основные тенденции и особенности : дис. докт. арх. наук : 18.00.01 / Ясиевич Владимир Евгеньевич – КиевНИИТИ, 1879. – 481 с.

8. Раскладка налогового сбора на 1893 год. – Киев, 1893. – 675 с.

9. Раскладка с точным указанием всех соответствующих в г. Киеве трактирных заведений с объяснением: кому оные принадлежат и сколько именно с каждого следует взимать акциза в городской доход и казну на 1867 год. – Киев, Губернская типография, 1866. – С. 1–2.

10. Chiechowski W. Kijow i jego pamiatki / Waslaw Ciechowski. – Kijow : I. Idzikowsiego, 1900. – 352 p.

11. Закревский Н. В. Описание Киева. / Николай Васильевич Закревский. – М. : Тип. В. Грачева, 1868. – 950 с.

12. Объявление Киево-Курской железной дороги. // Паровоз. – 1869. – № 93. – С. 3.

13. Краткий практический путеводитель по Киеву на 1870 год. // Паровоз. – 1870. – № 53. – С. 1–2.

14. Державний архів Київської області (ДАКО). – Ф. 1, Оп. 327, Спр. 78, 1911. – 8 с.

15. Міська хроніка. // Київська газета. – 1904. – № 297. – С. 3.

16. Міська хроніка. // Київська газета. – 1904. – № 215. – С. 2.

Тенденции формирования системы классификации киевских гостиниц XIX – начала XX в. по уровню комфорта

Тарас Ширяев

Аннотация. В статье рассмотрены истоки и тенденции формирования классификационной структуры киевских гостиниц по уровню комфорта. На основе источников информации, выданных до 1917 года, сделан систематический анализ по трем периодам исторического развития гостиничного хозяйства города и определена классификация по уровню комфорта киевских гостиниц и меблированных комнат на протяжении второй половины XIX – начала XX в.

Ключевые слова: классификация, уровень комфорта, Киев, отель, разряд, этапы формирования, источники информации.

Trends in the classification system of Kyiv hotels of XIX – early XX centuries in terms of comfort

Taras Shyriaiev

Abstract. The structural stratification of the hotel business in Kyiv began to take place in the first half of the nineteenth century. Therefore, in the early 1870's, the city faced an urgent problem of differentiation of hotels in terms of comfort. By the example of Moscow and St. Petersburg the French classification system of city hotels was adopted for use: first-class, second-class, small hotels and furnished houses and rooms.

The first mention of the classification division dates back to 1869, when the existing Kiev hotels were divided into three classes: the first, second and third. Depending on editions and preferences of editors, names of classification levels during the second half of the nineteenth century were constantly changed – the first order, the first rate, the higher grade, top priority, etc.

Relying only on the informative database published before 1917, a comprehensive analysis of more than 70 sources of historical literature was conducted, a consolidated register and built structure of hotel affiliation to different classification levels during 1850-1916 was made. All this period can be divided into three main periods of formation, which in time measurements fully coincide with the general stages of evolution of the hotel business of the city: the stage of formation, the stage of development and the stage of prosperity.

The research revealed the main feature of this period of the formation of Kyiv hotels, which was the complete uncertainty and confusion of the city's classification system. The analysis allowed to understand more clearly and to formulate the structuring of Kiev hotels by the level of comfort at different historical stages of development, to determine the total number of hotels in the classification lists, as well as to investigate the changes that took place during the seventy years in the urban hotel business.

Keywords: classification, level of comfort, Kyiv, hotel, stages of formation, sources of information.

УДК 7. 038. 532 : 686. 122. 8

Петро Нестеренко

*кандидат мистецтвознавства, доцент,
завідувач проблемної науково-дослідної лабораторії НАОМА*

Суперобкладинка як важливий елемент зовнішнього оформлення книжки: функціональні особливості

Анотація. У статті розглянуто важливий елемент культури книжки – суперобкладинку, досліджується її єдність з книжковим організмом. Проведено екскурс у минуле, проаналізовано різноманітні функції суперобкладинки, а також їхнє художнє вирішення на прикладах робіт видатних майстрів книжкового оформлення.

Ключові слова: культура книги, художник книги, суперобкладинка, обкладинка, функціональна доцільність.

Постановка проблеми. Сьогодні викладання книжкової графіки неможливе поза зв'язком з історією мистецтва та культурою, створенням стрункої системи наукових знань та їхнім практичним втіленням. Кожне друковане видання має відповідати вимогам часу. Тримаючи в руках книгу, людина сприймає її як твір мистецтва, а підвищення культури видавничої справи в Україні передбачає постійне вдосконалення всіх ланок процесу створення книжки. Важливого значення набуває рівень підготовки та кваліфікації фахівців, які беруть участь у цьому процесі. Особливу роль відіграє формування у студентів навичок системного підходу до практики дизайну та оформлення видань. Підвищення культури видання, важливим елементом якого є суперобкладинка, вимагає вдосконалення рівня видавничого та поліграфічного виробництва. Книжкова графіка розвивається й доповнюється новими комп'ютерними технологіями, та все ж, не зрозумівши і не осмисливши надбання минулого, важко створити щось вартісне в майбутньому.

Актуальність дослідження. Сучасна книга стає все більш привабливішою й репрезентабельною та потребує додаткового рекламного навантаження, отож мистецтво суперобкладинки стає особливо актуальним у художників книги і поліграфістів. Важливим елементом книжкової культури є зовнішній вигляд видання, яке можна розглядати з різних точок зору: з чисто рекламної (художнє оформлення) і конструкційної (міцність книжки, як ужиткового предмета). Говорячи про культуру книги, маємо на увазі її конструкцію, тобто палітурку чи обкладинку, в палітурці з суперобкладинкою, в палітурці з футляром тощо. Саме цим питанням надається особливо багато уваги на кафедрі графічних мистецтв НАОМА.